

Kuramdan Uygulamaya Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme

Doç. Dr. Emrah BOYLU

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş

5. Baskı

Doç. Dr. Emrah BOYLU

Kuramdan Uygulamaya
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE
DEĞERLENDİRME

ISBN 978-605-241-983-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ekim 2019, Ankara

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 5. Baskı: Ocak 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No:141 A/131 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Doç. Dr. Emrah BOYLU

Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği programından 2012 yılında mezun olan yazar, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Dil Öğrenme Stratejilerini Kullanma Düzeyleri” isimli yüksek lisans tezini 2015 yılında Gazi Üniversitesinde; “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Ölçme Değerlendirme Uygulamaları ve Standart Oluşturma” isimli doktora tezini ise 2019 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde tamamlamıştır. 2012-2013 yılları arasında Tahran Yunus Emre Enstitüsü Türk Kültür Merkezinde okutman olarak görev yapan yazar, 2013- 2015 yılları arasında aynı merkezin eğitim koordinatörlüğünü yapmıştır. Akademik yaşamında yazar, 2015-2017 yılları arasında İstanbul Aydın Üniversitesi Aydın TÖMER Eğitim Koordinatörlüğü, 2018-2022 tarihleri arasında ise Aydın TÖMER müdürlük görevini yürütmüştür. 2023 Şubat ayından itibaren Bartın Üniversitesinde görev yapan Bartın TÖMER müdürlük görevini yürütmekle birlikte, lisans ve yüksek lisans programlarında “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi” dersleri vermektedir. Yazarın ilgili alanda birçok akademik çalışması bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0001-9529-7369

ÖN SÖZ

Ölçme ve değerlendirme eğitimin her alanında olduğu gibi dil öğretim sürecinin de vazgeçilmez bir parçasıdır. Genelde yabancı dil öğretiminde, özelde ise yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ölçme ve değerlendirme sorununun olduğu ise yadsınamaz bir gerçektir. Bu durumun temel sebebi hazırlanan sınavlarda veya geliştirilen testlerde D-AOBM'nin tanımlayıcıları ile ölçme ve değerlendirme uygulamalarının uyumlu olmamasıdır. Bu temel eksikliğe ek olarak çalışılan birçok öğretmenin herhangi bir ölçütü dikkate almadan soru hazırlaması, yazma ve konuşma becerilerinin öğretmenler tarafından ölçekler ile değerlendirilmemesi, ilgili merkezlerde çalışan öğretmenlerin kendi sınıflarının sınavlarını kendilerinin hazırlaması ve bu sınavların çoğunlukla ölçme ve değerlendirme açısından bir uzman tarafından incelenmemesi vb. gösterilebilir.

Yukarıdaki bilgiler bağlamında elinizdeki bu kitap yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ölçme ve değerlendirme sorununun çözümüne katkı sunabilmek amacı ile yazar tarafından hazırlanan “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Ölçme Değerlendirme Uygulamaları ve Standart Oluşturma*” isimli doktora tezinin bazı bölümlerinden yararlanılarak hazırlanmış olup 7 bölümden oluşmaktadır. Kitabın ilk 3 bölümünde “Ölçme ve Değerlendirme”, “Test Geliştirme” ve “Avrupa Ortak Başvuru Metninde Ölçme ve Değerlendirme” ile ilgili kuramsal bilgiler verildikten sonra 4. ve 6. bölümlerde, “Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme Sorunu”, “Dil Becerilerinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi” ile “Örnek Sınav İncelemeleri”nin nasıl yapılacağı anlatılmış ve son bölüm olan 7. bölümde “Örnek Sınavlar” verilmiştir.

Kısa bir süre içerisinde beşinci baskısı gerçekleşen kitabın, *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi* çalışmalarında kullanılacak faydalı bir kaynak olması dileğiyle...

Doç. Dr. Emrah BOYLU-Bartın Üniversitesi

ORCID No: 0000-0001-9529-7369

İstanbul, 2024

* Boylu, E. (2019). *Yabancılara Türkçe Öğretiminde Ölçme Değerlendirme Uygulamaları ve Standart Oluşturma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Çanakkale.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....iv

1. BÖLÜM

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	1
Ölçme.....	6
Değerlendirme.....	9

2. BÖLÜM

TEST GELİŞTİRME.....	15
Çoktan Seçmeli Testler	15
Çoktan Seçmeli Testlerde Yer Alan Soru (Madde) Tipleri.....	29
Doğru Cevaba Göre Sınıflama	30
Doğru Cevabı Kesin (Tek) Olan Maddeler.....	30
Anahtarlanmış Cevabı En Doğru Olan Maddeler.....	30
Anahtarlanmış Cevapların Sadece Bir Seçenekte Verildiği Maddeler	31
Doğru Yanıtı (Cevabı) Gizlenen Maddeler.....	31
Madde (Soru) Köküne Göre Sınıflama.....	32
Kökü Soru Kipinde Olan Maddeler.....	32
Kökü Eksik Cümle Tipinde Olan Maddeler	33
Olumsuz Köklü Maddeler.....	33
Maddelerin Gruplanışına Göre Sınıflama	34
Ortak Köklü Maddeler	34
Ortak Seçenekli Maddeler	34
Doğru-Yanlış Testleri	35
Doğru-Yanlış Testlerinin Genel Özellikleri	35
Var/Yok Testleri	41
Eşleştirme Soruları.....	43
Kısa Cevaplı (Boşluk Doldurmalı) Testler	44
Kısa Cevaplı Sınav Hazırlarken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	47
Boşluk Doldurma Soruları.....	48

3. BÖLÜM

AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....51

4. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORUNU	59
---	----

5. BÖLÜM

DİL BECERİLERİNİN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	65
Okuma Becerisinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi	65
Dinleme Becerisinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi	74
Yazma Becerisinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi	82
Yazma Sınavlarında Kullanılan Soru Tipleri	88
Yazılı Sınavların Puanlanma Biçimleri	92
Yazma Becerisine Yönelik Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı Geliştirme	98
Konuşma Becerisinin Ölçülmesi ve Değerlendirmesi	101
Konuşma Türleri	103
Konuşma Becerisini Ölçerken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	108
Konuşma Becerisini Ölçme ve Değerlendirmeye Yönelik Analitik Puanlama Anahtarı Geliştirme	110

6. BÖLÜM

ÖRNEK SINAV İNCELEMELERİ	115
A1 Seviyesine Yönelik Hazırlanan Okuma ve Dinleme Sınavlarında Madde Yazımı Bakımından Yapılan Hatalar	115
B2 Seviyesine Yönelik Hazırlanan Okuma ve Dinleme Sınavlarında Madde Yazımı Bakımından Yapılan Hatalar	121
C1 Seviyesine Yönelik Hazırlanan Okuma ve Dinleme Sınavlarında Madde Yazımı Bakımından Yapılan Hatalar	129

7. BÖLÜM

ÖRNEK KUR SINAVLARI	133
A1 Kur Sınavı Örneği	133
A2 Kur Sınavı Örneği	141
B1 Kur Sınavı Örneği	152
B2 Kur Sınavı Örneği	166
C1 Kur Sınavı Örneği	178

Kaynakça	197
-----------------------	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Eğitim Sisteminde Ölçme ve Değerlendirmenin Amaçsal Konumu	1
Şekil 2. Örnek Soru Kökü ve Seçenek.....	18
Şekil 3. Dil Yeterlikleri Basamakları.....	54
Şekil 4. Öğretim Sürecinde Ölçme ve Değerlendirmenin Yeri.....	59

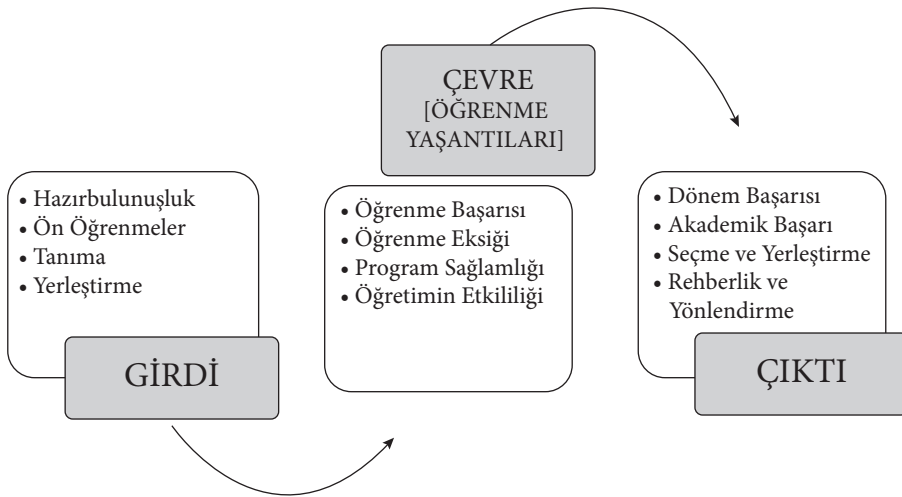
TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Kur Sınavlarında Uygulanan Not Sistemi	7
Tablo 2. Türkçe Yeterlik Sınavında Uygulanan Not Sistemi	8
Tablo 3. Çukurova Üniversitesi TÖMER Türkçe Yeterlik Sınavı Ölçme ve Değerlendirme Durumu.....	10
Tablo 4. Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Yeterlik Sınavı Ölçme ve Değerlendirme Durumu	11
Tablo 5. Basit Bir Analiz İçin Örnek Madde Tablosu	22
Tablo 6. Madde Ayırt Edicilik İndekslerine Göre Madde Seçme Ölçütleri	23
Tablo 7. Örnek Madde Puanları Matrisi.....	27
Tablo 8. Çoktan Seçmeli Testlerde Yer Alan Soru Tiplerinin Sınıflandırılması	29
Tablo 9. Kısa Cevaplı Sınavların Avantaj ve Dezavantajları.....	45
Tablo 10. Ortak Başvuru Seviyeleri.....	55
Tablo 11. TÖMER'lerin Uyguladığı Kur Saatleri ve Toplam Saatleri İçeren Bilgiler.....	62
Tablo 12. TÖMER'lerin Türkçe Yeterlik Sınavları İçin Kullandıkları Ölçme ve Değerlendirme Puan Aralıkları	63
Tablo 13. Avrupa Ortak Başvuru Metninde Yer Alan Genel Okuduğunu Kavramaya Yönelik Yeterlikler.....	66
Tablo 14. Okuma Sınavlarında Kullanılacak Okuma Metinlerinin Kelime Sayıları	67
Tablo 15. Avrupa Ortak Başvuru Metninde Yer Alan Genel Sözlü Kavramaya Yönelik Yeterlikler	75
Tablo 16. Dinleme Sınavlarında Kullanılacak Dinleme Metinlerinin Kelime Sayıları	77
Tablo 17. Dinleme Sınavlarında Kullanılacak Dinleme Metinlerinin Kelime Sayıları	77
Tablo 18. Avrupa Ortak Başvuru Metninde Yer Alan Genel Yazılı Üretim Yeterlikleri.....	85
Tablo 19. Yazma Becerisi İçin Performans Düzeylerinin Belirlenmesi ve Düzey Tanımlarının Yapılması Örneği.....	100
Tablo 20. Genel Sözlü Üretim Becerisinin Seviyelere Göre Tanımları.....	103
Tablo 21. Konuşma Becerisi İçin Performans Düzeylerinin Belirlenmesi ve Düzey Tanımlarının Yapılması Örneği.....	111

1. BÖLÜM

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Eğitim ve öğretim programları girdi, işlem, çıktı ve dönüt öğeleri çerçevesinde şekillenmektedir. Öğretim programlarında yapılan değişiklikler de bu öğelerin süreç içerisindeki işleyişi ile doğrudan ilgilidir. Bu sürecin kontrolü ise ölçme ve değerlendirme ile yapılmaktadır. Eğitim ve öğretim sürecinin sonunda öğrencilerden beklenen “davranış değişikliği”dir. Bu değişikliğin ne derece gerçekleştiğini ise ancak sağlıklı bir ölçme ve değerlendirme ile mümkündür. Bu çerçevede ölçme ve değerlendirme, öğretmenlerin bilgi, beceri ve sınıf uygulamalarını daha etkili hâle getirmek ve öğrencilerin akademik gelişimleri ile birlikte onları öğrenmeye teşvik etmek eğitimdeki en önemli araçlardır. Bu kapsamda Kızlık (2014) de ölçme ve değerlendirmenin ilişkisini “Mesafeyi ölçüyoruz, öğrenmeyi değerlendiriyoruz ve bazı kriterler kümesi açısından sonuçları değerlendiriyoruz. Bu üç terim kesinlikle ortak özelliklere sahiptir, ancak bunları ayrı ama bağlı düşünce ve süreçler olarak düşünmek yararlı olacaktır.” şeklinde açıklar. Buna ek olarak Demir (2016), ölçme ve değerlendirme bağlamında eğitim, sistem yaklaşımı ile girdi-süreç-çıkta aşamalarını içeren bir yapı tanımlandığında ölçme ve değerlendirmenin amaçsal konumunu Şekil 1’deki gibi betimlemiştir.

Şekil 1. Eğitim Sisteminde Ölçme ve Değerlendirmenin Amaçsal Konumu

Yukarıdaki şekil, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi bağlamında yorumlandığında öğretim sürecinin girdisini oluşturan “hazırbulunuşluk” hususunun öğrencilerin Türkçe öğrenme başarılarını doğrudan etkileyen bir faktör olduğu bilinmelidir. Çünkü Türkçe öğrendikten sonra akademik eğitimine Türkiye’de devam edeceklerin hazırbulunuşluğu ile Türkçeyi sadece dizileri anlamak veya kendini ifade edebilecek kadar konuşmayı öğrenme amacı taşıyanların hazırbulunuşlukları aynı değildir. Bu kapsamda ilgili alanda çalışan öğretmenlerin yapacakları ilk işlerden biri öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini tespit etmektir. Bu çerçevede de öğrencilere yapılacak ihtiyaç analizi, Türkçeye yönelik tutum veya kaygılarını ortaya çıkarmak için yapılacak anketler vb. öğrencilerin hazırbulunuşluk durumlarının tespiti için oldukça faydalı olacaktır. Özellikle ihtiyaç analizi hususu üzerinde ayrıca durulması gerekmektedir. Çalışkan ve Çangal (2013) tarafından yapılan ihtiyaç analizi çalışmasında Bosna-Hersek’te Türkçe öğrenen kursiyerlerin “ticaret yapma” ihtiyaçları ön planda yer alırken aynı ihtiyaç Boylu ve Çangal (2014) tarafından yapılan çalışmada İranlı kursiyerlerin Türkçe öğrenme ihtiyaçları arasında en son sırada; Başar ve Akbulut (2016) tarafından yapılan çalışmada üçüncü sırada gelmektedir. Bu bağlamda şüphesiz Bosna-Hersek’te Türkçe öğretimi ile İran’da Türkçe öğretimi süreçlerinin aynı olmaması, kursiyerlerin ihtiyaçları da dikkate alınarak öğretimde farklı yolların izlenmesi gerektiği açıkça ortaya çıkmaktadır. İlgili süreçte girdinin ikinci unsuru olan “ön öğrenmeler” için ise öğretmenler tarafından öğrencilere yapılacak “Seviye Belirleme Sınavı” ile fikir sahibi olunabilir. Bu çerçevede yapılacak sınavın sonucuna göre öğrencinin Türkçeye yönelik ön bilgilerinin ne düzeyde olduğu, hangi seviyeden Türkçe öğrenmeye başlayabilecekleri, buldukları seviyede neleri bilip neleri bilmedikleri hakkında fikir sahibi olunabilir. Bu hususları dikkate alan öğretmenler dil öğretim sürecini rahat bir şekilde planlayabilir.

Girdinin üçüncü unsuru olan “tanıma” ise özellikle her öğrencilerin bireysel öğrenme farklılıklarının dikkate alınması ile ilgilidir. İlgili alanda öğrenciyi tanıma, öğrencinin neden Türkçe öğrendiği, bireysel öğrenme farklılıklarının neler olduğu, dil geçmişinin (başka dilleri bilip bilmediği) olup olmadığı, sosyo-kültürel durumu vb. hususlar ile doğrudan ilgilidir. Yukarıda açıklanan hazırbulunuşluk ve ön öğrenmelerin tespiti de yine öğrencileri tanıma sürecinin bir parçasıdır. Bu bağlamda dil öğretiminde başarıyı sağlamanın ön koşulu öğrencileri iyi tanımaktır. Girdinin son basamağı olan “yerleştirme”de ise öğrencinin hem hazırbulunuşluğu hem de ön bilgileri dikkate alınarak hangi seviyeden Türkçe öğrenmeye başlayacağı belirlenir. Bu konuda ilgili öğretmenlerin öğrencilerin hazırbulunuşlukları, ön bilgileri hakkında fikir sahibi olduktan sonra öğrencinin dil öğrenim sürecine nerede, nasıl devam edeceğine yönelik karar vermeleri ve bu süreci takip etmeleri

gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında ölçme ve değerlendirme sayesinde öğrenciler tanındığı gibi öğretmenler de kendilerini tanıma fırsatı bulur. Bu kapsamda Bahar, Nartgür, Durmuş ve Bıçak'a göre (2015: 11) ölçme ve değerlendirme sayesinde öğretmenlerin yapabileceklerini aşağıdaki gibi sıralar:

- “Öğrencilerinin öğrenme eksikliklerini yerinde ve zamanında tespit edebilecekleri için sınıf içi öğretim uygulamaları ile ilgili planlama yaparken öğrenme eksikliklerine sebep olan etkenleri belirleyebilir ve gerekli önlemleri alabilirler.
- Öğrencilerin öğrenme düzeylerini artırabilirler.
- Kendi öğretim hizmetlerinin ne derece etkili olup olmadığı konusunda fikir sahibi olurlar.
- Öğrencileri sahip oldukları yeterlik veya beceri alanlarından hareketle daha iyi yönlendirebilirler.
- Öğrencilere başarılarının karşılığı olarak daha güvenilir notlar verebilirler.”

Yukarıdaki bilgilerden hareketle ölçme ve değerlendirmenin hem öğrenci ve öğretmen hem de diğer paydaşlara olan faydalarını açıkça görmek mümkündür.

Öğrencilerin “öğrenme yaşantıları” bağlamında dikkate alınması gereken dört husus (öğrenme başarısı, öğrenme eksiği, program sağlamlığı, öğretimin etkililiği) yukarıdaki şekil 1’de verilmiştir. Bunlardan öğrenme başarısı, dil öğretim sürecinde öğrencilerin anlatılan konuları ne kadar anlayıp anlamadığı ve bunları beceriler bağlamında (dinleme, okuma konuşma ve yazma) kullanıp kullanmadıkları ile ilgili bir süreçtir. Bu kapsamda öğrenme başarısı düşük olan öğrencilere ek dersler veya birebir dersler yapılmalı, öğrencilerin bireysel öğrenme durumları tekrar gözden geçirilmelidir. Eğer ilgili süreçte çoğu öğrencide öğrenme başarısı tam olarak sağlanamamış ise bu durumda öğretmenlerin öğretim durumlarının (dersin nasıl anlatıldığı, hangi yöntem ve tekniklerin kullanıldığı vb.) incelenmesi gerekmektedir. Öğretim sürecinin amacı başarıya ulaşmak olduğu için bu husus ilgili alanda çalışan öğretmenler tarafından oldukça sıkı bir şekilde takip edilmelidir. Öğrencilerin öğrenme başarılarını süreç içinde ölçmek için ise ders kitaplarındaki ünite sonlarında yer alan alıştırmalar, çalışma kitaplarının ilgili bölümleri veya öğretmenler tarafından hazırlanan ara sınavlar kullanılabilir. Süreç sonunda ise öğrencilerin öğrenme başarıları kur sonu sınavları veya Türkçe Yeterlik Sınavları ile ölçülebilir.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak üzerinde durulması gereken bir konu da “öğrenme eksikliği”dir.